



افطاری به سادگی جای و خرما

چه نیکو بود اگر به جای مراسم اشرافی و مجالس مجلل افطاری، به خانواده های نیازمند، افراد بی سرپرست، کانون های اصلاح و تربیت، مراکز ترک اعتیاد و همه کسانی که از امکانات مادی کشور بی بهره اند...

چه نیکو بود اگر به جای مراسم اشرافی و مجالس مجلل افطاری، به خانواده های نیازمند، افراد بی سرپرست، کانون های اصلاح و تربیت، مراکز ترک اعتیاد و همه کسانی که از امکانات مادی کشور بی بهره اند طعم شیرین افطاری کافی را چشاند. بی تردید از میان بردن نیاز همه اقشار جامعه از مهم ترین وظایف جامعه اسلامی است که در این صورت همه ملت در محیط اسلامی، عدالت علوی را درک خواهند کرد.

به گزارش سرویس اندیشه خبرگزاری رسا، روزه داری و افطار در ماه مبارک رمضان از جمله اموری است که در سیره معصومین (ع) به ویژه پیامبر گرامی اسلام (ص) آداب فراوانی برای آن نقل شده که ما در این یادداشت می کوشیم که با بیان سیره معصومین (ع) و بزرگان دین به آسیب شناسی شیوه تجملاتی افطار در زمان کنونی و بیان اشکالات آن بپردازیم.

آنچه از سیره پیامبر بزرگوار اسلام (ص) به ما رسیده این است که افطار برای شخص روزه دار بسیار ساده تر از آن چیزی باید باشد که ما تصور می کنیم. حضرت علامه طباطبایی (ره) در کتاب شریف «سنن النبی» در این باره احادیثی نقل می کند که از جمله آنها حدیثی از انس بن مالک در باب شکل افطار رسول الله (ص) است: «طعام رسول الله (ص) شربتی در افطار و شربتی در سحر بود، و بسا اتفاق می افتاد که در شبانه روز جزء یک بار خوردنی نداشت و خیلی از اوقات این شربت شیر بود و گاهی غذای آن حضرت نان خیس خورده بود.» (1) در جایی دیگر حضرت علامه جهت اشاره به افطار ساده ائمه اطهار (ع) به نقل از حدیثی خوراک حضرت امام صادق (ع) را این گونه توصیف می کند: «امام صادق (ع) زمانی که رطب (خرما تازه) وجود داشت نخستین چیزی که با آن افطار می نمود رطب بود و در زمان تمر (خرمای خشک) با تمر افطار می نمود.» (2)

بهترین زمان افطار در بیان ائمه اطهار (ع)

امام صادق (ع) درباره تقدم نماز بر افطار فرموده اند: «مستحب است، روزه دار اگر توانایی دارد نخست پیش از افطار نماز خود را بخواند» (3) و همچنین امام باقر (ع) فرمودند: «اگر میل تو به افطار و غذا خوردن، تو را از نماز باز می دارد نخست افطار کن، تا دور شود از تو وسوسه های نفس ملامت گر.

از این بیان امام باقر (ع) واضح شد نماز با حضور قلب هرچند کمی با تأخیر بیافتد از نماز بدون حضور قلب در اول وقت بهتر است هر چند که مانع حضور قلب از امور مادی و افطار نمودن باشد همچنین در جایی دیگر از حضرت باقر (ع) نقل شده که فرموده است: از امام باقر علیه السلام روایت شده است: «در (ماه) رمضان نماز می خوانی و سپس افطار می کنی، مگر آن که با گروهی باشی که منتظر افطارند. اگر با آنان بودی، بر خلاف آنان عمل نکن؛ افطار کن و سپس نماز بخوان، وگرنه اول، نماز بخوان.» پرسیدند: «برای چه؟» فرمود: «برای آن که دو واجب برایت پیش آمده است: افطار و نماز. اول به آن بپرداز که برتر است و نماز، برترین آن دو است.» سپس فرمود: «نماز می خوانی، در حالی که روزهای. پس، آن نماز با روزه به پایان برده می شود. این نزد من، محبوب تر است.» «نماز را بر افطار مقدم می داری، مگر آن که با گروهی باشی که نخست، افطار می کنند. پس با آنان مخالفت نکن و با ایشان افطار کن، وگرنه نخست، نماز بخوان؛ چرا که بهتر از افطار است و نماز با حالت روزه نوشته می شود و این نزد من، محبوب تر است.» (4)

براین اساس، استحباب افطار پس از نماز دو استثناء دارد که یکی از آنها در جایی است که روزه دار توانایی و قدرت تحمل ندارد و دیگری در جایی که افرادی منتظر ما هستند که با یکدیگر افطار کنیم.

ثواب افطار با خرما و آب و اثر آن بر بدن

در روایاتی از اهل بیت (ع) و پیامبر (ص) در این باره سفارش هایی صورت گرفته که از جمله آنها این روایت از پیامبر اکرم است که فرمودند: «کسی که با خرمای حلال افطار کند ثواب نماز وی چهارصد برابر خواهد شد.» (5)

در مورد افطار با آب از حضرت صادق (ع) نقل شده که فرمودند: «افطار کردن با آب گناه قلب را می شوید.» (6) پیامبر اکرم (ص) فرمود: «افطار با آب گرم کبد و معده انسان را پاک، و دهان را خوش بو می کند، دندان ها و حلقه ی چشم را قوت می بخشد، دید چشم را زیاد و گناهان می شوید، رگ های هیجان آور را تسکین می بخشد و درد، سر را از بین می برد.» (7)

دعاهایی که در هنگام افطار وارد شده است:

از جمله دعاهایی که در هنگام افطار وارد شده این دعای معروف از زبان اهل بیت (ع) است که: «بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ لَكَ صُمْنَا وَعَلَى رِزْقِكَ أَفْطَرْنَا فَتَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ؛ خدایا برای تو روزه گرفتیم و با روزی تو افطار می کنیم پس از ما بپذیر که به راستی تو شنوا و دانایی.» (8)

در کلامی دیگر از امام موسی بن جعفر (ع) نقل شده که می فرماید: «هر کس موقع افطار کردن بگوید: بسم الله الرحمن الرحيم، خداوند

گناهان او را می‌آمرزد». امام زین العابدین(ع) نیز درباره ثواب سوره قدر در شب های ماه رمضان فرموده اند: «هر کس سوره قدر را هنگام افطار و سحرش بخواند، میان سحر و افطار(هنگام روز) ثواب کسی را دارد که در راه خدا، در خون خود غوطه ور باشد.»(9)

فضیلت افطاری دادن و رعایت تعادل در آن

ایجاد روحیه کار جمعی از طریق توصیه به افطار

دین مبین اسلام، مکتبی است که با نهادینه کردن عادات و رسوم فراوانی درصدد ایجاد روحیه کار جمعی و ایجاد روابط دوستانه میان آحاد مسلمین بوده و از جمله این عادات سنت افطاری دادن است که در بیان اهل بیت(ع) از اهمیت فراوانی برخوردار بوده و بسیار بر انجام آن تأکید شده است.

در موارد گوناگون زمانی که معصومین(ع) مسلمانان را به این کار سفارش می کردند مسلمانان این تصور را داشتند که مقصود از افطاری دادن آماده کردن غذاهای مفصل و تدارک سفره های بسیار متنوع و اشرافی بود به همین سبب از این مسأله سرباز می زدند و می گفتند که وضع مالی ما خوب نیست و توانایی انجام این کار را نداریم. در این زمان اهل بیت(ع) در پاسخ آنها می فرمودند که با دانه خرما یا لیوانی شیر به برادران دینی خود افطار دهید و در ثواب آن حضرت سیدالشهدا، امام حسین(ع) فرموده اند: «هر کس برادر دینی خود را افطار دهد به اندازه ثوابی که آن روزه دار بدست آورده شخصی که به او افطار می دهد هم ثواب و پاداش خواهد گرفت.»(10)

از سوی دیگر برای شخصی که در منزل برادر دینی خود روزه اش را افطار می کند، ثواب بسیاری نقل شده که از جمله آن این بیان نورانی امام صادق(ع) است: «همانا افطار کردن تو در منزل برادر مسلمان هفتاد بار یا نود بار از روزه بهتر است.»(11)

پس دین مبین اسلام از طریق تشویق دو طرف(کسی که افطار می دهد و کسی که افطاری را در منزل برادر دینی خود می خورد) به ایجاد رابطه خوب و سازنده در میان مسلمانان و تقویت صلح رحم و در پایان ایجاد روحیه کار جمعی پرداخته و آن را در میان مسلمانان نهادینه کرده است.

تأکید رهبر معظم انقلاب بر ایجاد سنت حسنه افطاری ساده در جامعه

بزرگان دین، علما و مراجع به تبع از ائمه اطهار(ع) همواره طلایه داران و خط شکنان ترویج سنت های پسندیده و حسنه در میان مردم بوده اند. اسلام به فرهنگ سازی و ایجاد سنت های حسنه در میان آحاد مسلمین توجه بسیاری کرده و تا زمانی که فردی به آن سنت عمل کند برای کسی که آن را در میان مردم نهادینه کرده ثواب و پاداش قرار می دهد.

از جمله این سنت های پسندیده سنت افطاری دادن به ویژه شکل ساده آن در شهرها و محافل عمومی است. رهبرمعظم انقلاب از سال های دهه هفتاد همواره به شیوه های گوناگون به این مسأله سفارش می کردند و افزون بر سفارش به صورت نظری در مقام عمل نیز در ماه رمضان به برپایی افطاری ساده در حسینیه امام خمینی(ره) به احیاء این مسأله پرداخته اند. سرانجام در سال گذشته این موضوع مهم تا حدود زیادی در جامعه محقق و مورد رضایت ایشان قرار گرفت و فرمودند: «آنچه انسان در این ماه رمضان، در میان این اعمال شخصی و عمومی و مردمی و اجتماعی مشاهده می کرد، اطعام مردم به صورت عمومی و افطاری ساده و همگانی در میان مردم ما بود که به حمدالله رایج شده است. سال گذشته از مردم عزیزمان خواهش شد که تشریفات افطار را کم کنند، کمیت ضیافت شوندها را افزایش دهند؛ سال جاری در مراکز عمومی، در مراکز مقدس، در خیابان ها، در حسینیه ها، در جای جای کشور، خبرهایی که به ما رسیده نشان دهنده این بود که مردم همت کرده اند و این کار را توسعه داده اند. توصیه این حقیر است که این جور چیزها را که در شکل دادن به سبک زندگی اسلامی تأثیر می گذارد هر چه بیشتر توسعه بدهیم.»(12)

سنت حسنه افطاری ساده و شکل دهی به تمدن اسلامی و سبک زندگی اسلامی

زمانی انسان درصدد شناخت چیزی برمی آید؛ یا به مکان جدیدی وارد می شود برای پی بردن به حقیقت و چیستی آن، دو مؤلفه را می بایست بررسی کند. یکی از آنها امور ظاهری و ساختار خارجی آن است و دیگری حقیقت، تفکر حاکم بر آن و اموری است که از ظاهر آن به مراتب مهم تر و اثر گذارتر است.

به عنوان مثال وقتی وارد شهری می شویم برای شناخت و پی بردن به چگونگی آن باید چکار کنیم؟ برخی از افراد به ظاهر آن نگاه می کنند و ظاهر شهر را دلیلی بر تفکر حاکم بر آن می دانند، که تا حدودی حق با آنها است. اما آیا برآستی از معماری شهر چقدر می توان با واقعیات و تفکر حاکم بر آن جامعه آشنا شد؟ حق این است که معماری آن نقش بسزایی در شناخت هویت آن جامعه دارد ولی به این معنا نیست که هر آنچه در ظاهر آن می بینیم مطابق با تفکر حاکم بر افراد آن باشد. چه بسا جوامع بسیاری هستند که معماری آنها تناسب بسیار کمی با تفکر آنها داشته باشد و دلیل آن هجمله های فرهنگی از سوی مکاتب دیگر است؛ پس ظاهر هر چیز به صورت کامل نمی تواند بیانگر واقعیت و همه هستی آن شی باشد.

اما راه دیگر شناخت و پی بردن به حقیقت افراد یا جوامع، پی بردن به تفکر و عادات اصیل آنها است. عادات و تفکراتی که نقش اساسی را در شکل دهی به تمدن و پیشرفت یک جامعه دارد؛ تا زمانی که تغییر نکرده اند دشمن توانایی تسخیر آن فرهنگ و جامعه را نخواهد داشت هرچند که توانسته باشد در امور ظاهری آن رخنه کند و فرهنگ خود را پایگذاری کرده و در کل جامعه بسط دهد.

یکی از نکاتی که نشان دهنده حقیقت اسلامی و دینی یک جامعه است ایجاد و برگزاری محافل مذهبی در شهرها است. یکی از نمودهای قابل تأمل آن در ماه مبارک رمضان، سنت افطاری عمومی و در عین حال ساده و برپایی آن در اماکن مذهبی و شهرها است. سنتی که نشان دهنده نفوذ مفاهیم اسلامی در آحاد مسلمین و تفکر آنها بوده و نمایانگر حضور پررنگ روح اسلامی در جامعه ایرانی است.

افراط و تفریط در برگزاری مراسم افطار عمومی

همه ساله با آغاز ماه مبارک رمضان و برپایی سنت حسنه و زیبای افطاری دادن در میان افراد جامعه دیده می شود که برخی از مسؤولان به بهانه احیاء این سنت حسنه اقدام به برپایی ضیافت های بسیار اشرافی و مسرفانه می زنند. این مسأله در حالی است که مخارج این گونه مراسم از بودجه عمومی، بیت المال و مخارج دولتی داده می شود.

این شیوه مراسم معمولاً ترویج مصرف گرایی، اسراف و مصرف بیش از حد لازم است. در حالی که هدف این بود که به واسطه این سنت، افطاری ساده در میان مردم نهادینه شود. از سویی هدر دادن بودجه‌های عمومی از طریق این سفره‌های اشرافی موجب تضییع بیت المال و حقوق همه مسلمانان می‌شود و از جهتی دیگر مصرف گرایی را در اموری همچون افطاری دادن ترویج می‌دهد؛ موضوعی که تا حدودی موجب از میان رفتن اثر معنوی روزه در جامعه خواهد شد و از این طریق نه تنها خدمتی صورت نگرفته بلکه حقوق مردم و مسلمانان نیز ضایع شده است.

چه نیکو بود اگر به جای مراسم اشرافی و مجالس مجلل افطاری، به خانواده‌های نیازمند، افراد بی سرپرست، کانون‌های اصلاح و تربیت، مراکز ترک اعتیاد و همه کسانی که از امکانات مادی کشور بی بهره اند طعم شیرین افطاری کافی را چشاند. بی تردید از میان بردن نیاز همه اقشار جامعه از مهم‌ترین وظایف جامعه اسلامی است که در این صورت همه ملت در محیط اسلامی، عدالت علوی را درک خواهند کرد.

با این وجود می‌توان این مسأله را از زاویه دیگری نیز بررسی کرد و آن این است که «مردم به دین امیران خود هستند»؛ زمانی که مسؤولان و خواص جامعه هدف خود را رسیدگی به مشکلات و نیازمندی فقرا بدانند و نگرانی‌های آنان را رفع کنند این روحیه در جامعه نیز نهادینه می‌شود و روح دلسوزی و کمک به هم نوع و افراد ضعیف جامعه، گسترش می‌یابد و شاهد جامعه‌ای سرشار از ارزش‌های اخلاقی و متعالی خواهیم بود.

ایجاد باجه‌های افطاری در سطح شهر و نکات مثبت و منفی آنها

یکی از کارهای زیبایی که چند سال اخیر در سطح شهرها و خیابان‌ها شاهد آن هستیم نصب باجه‌های افطاری رایگان از سوی شهرداری‌ها و ادارات است. این مسأله نکات مثبت فراوانی دارد که از جمله آنها این است که فضای سطح شهر را معنوی می‌کند و افرادی که زمان رفتن به خانه را ندارند و کار آنها اقتضای این را دارد که در فضای شهر حضور داشته باشند از این سفره کریمانه بهره‌مند می‌شوند و با خوردن افطاری ساده و مختصر به ادامه کار و فعالیت خود در سطح شهر ادامه می‌دهند.

بیانات رهبر معظم انقلاب در موضوع افطاری‌های ساده

1. افطاری باید ساده باشد نه مسرفانه؛ «یک سنت خوب هم امسال بیش از سال‌های دیگر دیده شد، که خوب است مورد توجه قرار بگیرد و آن، افطاری دادن‌های ساده و بی‌پیرایه در مساجد و در خیابانها بود. در بیشتر شهرهای کشور - که بسیار کار شایسته‌ای است - در مقابل افطاری‌های مسرفانه‌ای که شنیده شد، دانسته شد که بعضی‌ها به بهانه‌ی افطار، حرکات و عمل مسرفانه انجام میدهند و به جای اینکه در ماه رمضان وسیله‌ای بشوند برای نزدیکی روحی به فقرا و مستمندان، با این عمل، با این حرکت، خود را در لذات جسمانی غرق می‌کنند. نمی‌خواهیم بگوئیم که اگر در افطار، کسی غذای مطبوعی مصرف کرد، این کار ممنوع است؛ نه، در شرع این‌ها ممنوع نیست؛ اسراف ممنوع است، زیاده‌روی ممنوع است، ریخت‌وپاش فراوانی که گاهی در این‌جور مجالس انجام می‌گیرد، ممنوع است. چه بهتر که کسانی که می‌خواهند افطاری بدهند، با همین سنتی که رائج شده است، افطاری بدهند؛ که مردم را، رهگذران را و کسانی را که مایلند از افطاری استفاده کنند؛ در این سفره‌های رایگان و با بذل و بخشش و گشاده‌دستی، در کوچه‌ها، در خیابانها، در حسینی‌ها، افطاری می‌دهند.» (13)

2. افطاری مساجد با حضور تمام افراد خانواده؛ «الان در بعضی از کشورهای اسلامی سنت خوبی وجود دارد که در تمام ماه رمضان، اغلب مساجد افطاری می‌دهند؛ یعنی هرکس برود و وارد مسجد بشود، پذیرایی می‌شود. البته خانواده‌ها محروم می‌مانند؛ فقط مردان افطاری می‌خورند و برمی‌گردند! اگر بشود در این‌جا هم همین سنت در خصوص افراد تحت پوشش شما رواج پیدا کند - البته با حضور تمام افراد خانواده - خوب است. در زمان رژیم گذشته، این ارتباطات معنوی، کم و یا منجمد شده بود؛ که البته متأسفانه بقایایش همچنان باقی است. ما بایستی در دوران اسلامی، این ارتباطات را زنده کنیم.» (14)

3. ادای حق ماه رمضان با افطاری ساده؛ «بحمدالله فضای جامعه‌ی ما فضای معنوی است و این فضای معنوی در ماه رمضان در جهت معنویت اشتداد پیدا می‌کند؛ عادات خوب بتدریج در بین مردم رواج پیدا می‌کند؛ این کمکهایی که به مستمندان می‌شود - هفته‌ی احسان و نیکوکاری - یا این افطاری‌هایی که در شهرهای مختلف انسان می‌شنود که افراد خیر در مساجد، در معابر عمومی جمع می‌شوند، افطاری فراهم می‌کنند، مردم افطار می‌کنند، کارهای بسیار خوبی است؛ مایه صفا و صمیمیت و نزدیکی و در واقع حق ماه رمضان را ادا کردن است، که یکی از حقوق ماه رمضان، همین نیکی به برادران، همراهی با نزدیکان، با برادران مسلمان و کمک به یکدیگر است. اینها چیزهای بسیار خوبی است، از سابق هم معمول و مرسوم بود، امروز بیشتر است.» (15)

4. روحیه تعاون با افطاری ساده؛ «در ماه رمضان روحیه کمک به انسانها، روحیه تعاون در میان مردم رواج پیدا میکند. خودخواهی‌های انسان به نفع دیگرخواهی‌ها مغلوب می‌شود. شما ببینید خوشبختانه در این سال‌های اخیر و همین امسال، چقدر افراد، بدون نام و نشان، مساجد، حتی خیابانها را در مناطقی، مرکز ضیافت از بندگان خدا قرار دادند. افطاری ترتیب دادند و مردم را بر سر سفره افطار خودشان دعوت کردند؛ بدون اینکه تعارفات معمولی وجود داشته باشد؛ بدون اینکه ملاحظات و رودربایستی‌هایی که در مهمانی‌های شخصی هست، وجود داشته باشد. این حالت تعاون، این حالت خیرخواهی برای مردم، بسیار چیزهای ارزشمندی است که به طهارت نفسانی انسان منتهی می‌شود.» (16)

5. افطارهای بی‌نام و نشان در ماه رمضان؛ «یک درس دیگر مسئله‌ی سخت گرفتن بر خود و انفاق به دیگران است. این گرسنگی کشیدن، تشنگی کشیدن، روزه از اذان صبح تا اذان مغرب، این سخت گرفتن بر خود است. بسیاری از مردم ما به خودشان با روزه‌گیری سخت گرفتند و به دیگران انواع و اقسام انفاق را کردند. انسان چقدر لذت میبرد که می‌بیند در شب ولادت امام مجتبی (علیه الصلوة و السلام) در نیمه‌ی ماه رمضان، بالای سر یک نانوائی تابلو زده‌اند که امشب به عشق امام حسن، نان از این نانوائی صلواتی است؛ هر که می‌خواهد بیاید نان ببرد. این انفاق‌هایی که در افطارها - افطارهای بی‌نام و نشان، افطارهای در مساجد - به وسیله‌ی همین‌گونه کارهای ابتکاری

مردم ما دادند، این یک درس دیگر است، یک تمرین دیگر است. بر خود سخت بگیریم، به دیگران انفاق کنیم.» (17) همانگونه که ذکر آن رفت دین مبین اسلام از جمله مکاتب و ادیانی است که در جهت ایجاد الفت و صمیمت میان پیروان خود راهکارهای نظری و عملی فراوانی داده که از جمله ی آنها اطعام و افطار در ماه رمضان است. این نکته موجب هم دلی، صمیمیت، ایجاد فضای سالم و زیبا در شهرها و حاکم کردن فضای اسلامی در جامعه می شود. در سال های اخیر کارهای بزرگ و خوبی در جهت برگزاری هرچه بهتر این مراسم نورانی انجام شده و تا حدود زیادی قابل قبول بوده است؛ هر چند که تا جامعه اسلامی آرمانی راه بسیار است و رهرو اندک.

مهدی نیکانی

503/9453/م

منابع:

1. سنن النبی، علامه طباطبایی صفحه 150
2. سنن النبی، علامه طباطبایی، صفحه 150
3. تهذیب الأحکام: 575/199/4، الإقبال: 237/1، بحار الأنوار: 2/8/98
4. المقنعة: 318
5. الإقبال: 242/1، بحار الأنوار: 2/12/98
6. الکافی: 3/152/4، تهذیب الأحکام: 572/199/4، ثواب الأعمال: 1/104، الإقبال: 242/1، الدعوات: 195/79
7. الکافی: 4/153/4، المقنعة: 317، مکارم الأخلاق: 86/69/1، روضة الواعظین: 341، بحار الأنوار: 242/16
8. بحار الانوار: 312/93
9. وسائل: 10 / 149
10. من لا یحضره الفقیه، ج2، 134
11. ثواب الاعمال، شیخ صدوق(ره)، صفحه 229
12. بیانات رهبر معظم انقلاب در خطبه های نماز عید سعید فطر سال 93
13. بیانات رهبر معظم انقلاب در خطبه های نماز عید سعید فطر سال 92
14. بیانات در دیدار مسئولان کمیته ی امداد امام خمینی(ره) 14/12/1370
15. بیانات رهبر معظم انقلاب در خطبه های نماز عید سعید فطر سال 87
16. همان
17. بیانات رهبر معظم انقلاب در خطبه های نماز عید سعید فطر سال 86